

Günther Schmid och Renate Weitzel (red):

**Sex Discrimination
and Equal Opportunity**

Bogen *Sex Discrimination and Equal Opportunity* af Günther Schmid og Renate Weitzel (red) (Gower, Aldershot, 1984, 308 s) præsenterer 12 papirer fra et projekt med titlen "Women in the Labour Market and the Effectiveness of Equal Opportunity Policy". Projektet startede i Berlin i 1980 og havde til formål at præsentere en oversigt over og en vurdering af direkte og indirekte politiske instrumenter, som kan påvirke arbejdsmarkedet i retning mod lige beskæftigelsesmuligheder for kvinder. I første omgang blev der udarbejdet 4 landestudier omfattende Sverige, Vesttyskland, UK og USA. Disse studier blev præsenteret på en konference i Berlin i december 1981, hvorefter udvalgte emner blev nærmere analyseret i de 12 papirer indholdt i bogen.

I adskillige af papirerne forsøger man at analysere, hvordan de forskellige institutionelle rammer øver indflydelse på agenternes handlinger. Netop når det gælder effekter af forskelle i skattelov, regler for arbejdsløshedsdagpenge, minimumslønsatser m.v., burde det ligge lige for at foretage sammenligninger mellem lande for derigennem at tilvejebringe ny viden om effekterne. De praktiske vanskeligheder er imidlertid enorme på grund af forskellige statistiske opgørelsesmetoder samt for udlændinge utilgængelige og ofte uforståelige regelsæt. Man må derfor i allerhøjeste grad hilse denne slags transnationale studier velkomne. Bogen indledes med en udmærket introduktion til de enkelte papirer af Günther Schmid.

Arbejdsløshedsmønsteret

I det første papir analyserer Anders Björklund på vanlig forbilledlig vis forskelle i arbejdsløshedsmønsteret for mænd og kvinder i de undersøgte lande med henblik på at afdække en af diskriminationens fremtrædelseformer. Papiret indledes med en beskrivelse af forskelle i

arbejdsløshedsbegreberne i de 4 lander. Det påpeges her, at UK og Vesttyskland tilsyneladende systematisk undervurderer kvindernes arbejdsløshed i forhold til andre lande. Ved en efterfølgende undersøgelse af årsagerne til forskelle i arbejdsløshed foretages en dekomposition i indstrømning i arbejdsløshed, varighed af den enkelte arbejdsløshedsperiode og udstrømning af arbejdsløshed. For Sverige, USA og i en vis udstrækning Vesttyskland findes data om årsagerne til den enkelte periode af arbejdsløshed. Hovedforskellen mellem mænds og kvinders arbejdsløshedsårsager ses i alle tre lande at være kvinders meget højere tilbøjelighed til at blive arbejdsløse i forbindelse med nytillgang og tilbagevenden til arbejdsmarkedet. Desværre er der ikke tal for en videre opdeling på de underliggende årsager, selv om det kunne have været interessant at se, hvor meget af merarbejdsløsheden der skyldes Vor Herres diskrimination ved tildeling af moderrollen.

Den sidste afdeling af Björklunds papir er helliget en diskussion af velfærdsaspekterne ved arbejdsløshedsforskellene. For det første er det naturligvis et problem at måle omfanget af arbejdsløshed, idet arbejdsløshed både kan optræde som mange korte perioder med arbejdsløshed og som få lange perioder. Hertil kommer problemet omkring observationsperioden: Over hvor lang tid skal personernes arbejdsløshed observeres. I den gængse surveymetode observeres kun de igangværende arbejdsløshedsperioder (spells), hvilket giver en overrepræsentation af de korte spells. Til gengæld betyder et sådant øjebliksbillede, at der slet ikke tages hensyn til, at visse personer på grund af deres jobs eller uddannelses natur har en sribbe kortvarige arbejdsløshedsperioder. Det i Danmark anvendte mål for arbejdsløshed, antallet af arbejdsløse timer i forhold til antallet af mulige normalarbejdstimer nævnes ikke af Björklund, men er vel det operationelle mål, der bedst inkorporerer de korte perioder. Målets anvendelse kræver imidlertid, at man kan opgøre arbejdsløsheden på individer over en længere periode. Det mest interessante er nok at udstrække dette mål til at omfatte hele livet ligesom livsindkomstbegrebet, for

kun derved får man et udtryk for den velfærdsforringelse, der ligger i at have et job, der medfører tilbagevendende arbejdsløshed.

Diskrimination

I det andet papir diskuterer Christina Jonung stillingsmæssig segregering forstået som fordelingen af mænd og kvinder på forskellige typer job. Papiret bygger på svenske data. Det anvendte "dissimilarity index" viser, at der har været en faldende segregering over perioden 1960-75. Anvendes imidlertid en finere opdelt stillingskode, fås en svagere nedgang i segregeringen. En brancheopdeling viser, at segregeringen er gået ned i brancher i nedgang og gået op i brancher i fremgang. Papiret afsluttes med en interessant simulation af, hvor meget det ville have betydet, hvis nettotillgangen til arbejdsmarkedet var gået til mandsdominerede fag kombineret med, at alle mænd, der netto havde forladt arbejdsstyrken, var gået fra de samme områder. Den herved definerede (og ikke særligt realistiske) maksimale nedgang i segregeringen ville i perioden 1960-75 have været 25,9 mod det aktuelle fald på 4,2. Som læser savner man nogle bemærkninger om den formentlig stærkeste segregering på arbejdsmarkedet, deltid.

I et følgende papir af June O'Neill præsenteres timelønsforskelle mellem mænd og kvinder i de 4 lande. Med udgangspunkt i empiriske resultater hentet fra litteraturen diskuteres årsagerne til disse forskelle. Herunder fokuseres naturligvis særligt på de sædvanligt nævnte årsager til kønsbestemte lønforskelle: mindre arbejds erfaring, mindre investering, fordi kvinder forventer at opholde sig i kortere tid på arbejdsmarkedet, samt diskrimination. Endvidere diskuteres indflydelse fra smag og holdning (taste). I et afsluttende resumé af de empiriske undersøgelser af "wage-gaps" konkluderes, at der tilbagestår et uforklaret residual på 10-25 procent, når der er taget hensyn til erfaring, investering og andre målelige forskelle.

Herefter følger to papirer, som begge

drejer sig om lovgivning om lighed på arbejdsmarkedet. I det første papir giver Rachel Eisenberg Braun en fortræffelig guide til antidiskriminationslovgivning i USA. For en gangs skyld kan man se, hvad de enkelte love står for. I mange amerikanske tidsskriftsartikler henvises blot til forkortelser, og læseren overlades let til rene bogstavbusser. I det andet papir af Pauline Glucklich beskrives lov om ligeløn og om kønsdiskrimination i England. To typer af politik ville formentlig bedre kunne fremme en indkomstskabende målsætning: 1) politikker, der sikrede, at kvinder fik bedre muligheder for at få de samme job som mænd; 2) forbedring af arbejdsbetingelser og løn på områder, hvor mange kvinder er koncentreret.

Lighedsskabende målsætninger

I et følgende papir behandler Siv Gustafsson, hvordan de lighedsskabende målsætninger forsøges opfyldt inden for uddannelses-, arbejdsmarkeds-, social- og skatopolitikken i Sverige. En del af papiret anvendes til en meget klar beskrivelse af ordninger for familier med småbørn både mht. barselsorlov, frihed under børns sygdom, nedsat arbejdstid samt daginstitutionsdækning. Det beskrives, i hvor høj grad de enkelte orlovsordninger faktisk anvendes af mænd og kvinder. Desværre står det ikke klart for læseren, hvordan den økonomiske kompensation for disse orlovsordninger fungerer. Endvidere beskrives udviklingen i anvendelsen af børnepasningsordninger, som sammenholdes med, hvor mange 0-6 årige der har behov for en plads. I 1981 havde over 50 % af denne aldersgruppe et udækket behov for daginstitutionsplads. Som dansker (og småbørnsfamiliefar) må man naturligvis atter en gang undre sig over, at vi i Danmark er så langt bagefter Sverige, når det gælder orlovsordninger i forbindelser med børn, og dog så langt forud, når det gælder institutioner for børn. Man fristes til at konkludere, at den danske "faktorsammensætning" favoriserer raske børn, der kan sendes på institution fra morgen til aften, mens den svenske favo-

riserer syge børn, der kan passes i hjemmet.

I et andet afsnit beskrives særbeskatning af ægtefæller, og senere beskrives arbejdsmarkedspolitikken med dens kombination af arbejdsløshedsunderstøttelse og arbejdsmarkedsuddannelser. Endelig gives en beskrivelse af loven om lighed mellem mænd og kvinder samt en vurdering af effekten.

I papiret "Equal opportunity policies for women in the Federal Republic of Germany" af Heide Pfarr og Ludwig Ertel gives et særdeles grundigt resumé af regler, der tilsikrer lige adgang til arbejdsmarkedet og lige muligheder i Vesttyskland suppleret med bemærkninger om, hvordan disse regler virker i praksis. Foruden en gennemgang af forekomsten af "lighedsskabende" institutioner i Vesttyskland indeholder papiret endelig en tilsyneladende a-økonomisk ekskurs over mulighederne for at føre antidiskriminationspolitik.

Denne metode anvendes også i det følgende papir af Christine Jackson med titlen "Policies and implementation of anti-discrimination strategies". Papiret undersøger nytten af forskellige typer af strategier, som har været foreslået og prøvet i forskellige lande. Nogle læsere vil formentlig finde, at papiret skæmmes af mange normative udsagn i omtalen af politikker for antidiskrimination.

I papiret "Labour market policy in four countries: Are women adequately represented?" af Emma MacLennan and Renate Weitzel er det deskriptive derimod i højsædet. Her gives en beskrivelse af, hvordan arbejdsløshedssystemet virker i de 4 lande, som er både nyttig og interessant. Specielt vises det, hvordan kvinder/gifte kvinder behandles i disse systemer. Dels tildeles arbejdsløshedsunderstøttelse efter regler, som kræver enten et vist arbejdsomfang eller en minimumsindtjening i det foregående job, som mange kvinder har vanskeligt ved at honorere. Navnlig UK og Vesttyskland synes at være restriktive på dette punkt. Resultatet er, at reglerne skaber mange "discouraged workers" blandt kvinder. På samme måde vises det i papiret, at kvinder udgør en mindre del af benefitmodtagerne og af

dem, der deltager i arbejdsmarkedsud-dannelser, end deres arbejdsløshedstal berettiger dem til. Konklusionen er, at lovgivning og arbejdsløshedsunderstøttelse diskriminerer mod kvinder og den type job, kvinder har.

Lønforskelle

I de sidste to papirer tages et mere overordnet udgangspunkt. Glen Cain argumenterer i sin artikel ("Estimating the impact of labor market policies on women") for 3 synspunkter, idet han tager udgangspunkt i konferencens papirer.

For det første må man sige, at økonomer har været ganske succesfulde med at måle arbejdsudbud og indtjening for mænd og kvinder, mindre succesfulde med at predikere udviklingen i erhvervs-frekvenser og mindst succesrige med at evaluere virkningen af offentlige programmer. Det sidste belyses med den væsentlige pointe, som ofte overses, at politiske tiltag som oftest påvirker såvel adfærdene som baggrundsfaktorer på blot lidt længere sigt.

Det andet synspunkt er, at der endnu er meget at gøre for at forbedre vore mål for arbejde og indtjening. Problemet er her, påpeger Glen Cain, at vi egentlig gerne ville måle den totale indtjening, monetære som ikke monetære, over livet. Glen Cain opstiller til belysning af dette et regneeksempel, hvori indgår forskellige perioder af mænds og kvinders liv, og hvori indgår, at mænd og kvinder deler indkomsten i husholdningen. Det er muligt, at denne form for beregning udligner indkomstforskelle mellem kønnene alene af den grund, at kvinder lever længere end mænd, men det er dog næppe den form for udligning, den almindelige antidiskriminationsbevægelse tænker sig.

Det tredje synspunkt er, at den del af arbejdsmarkedsdiskriminationen, der forklarer lønforskelle mellem mænd og kvinder, er meget mindre belyst end den, der bygger på udbudsforholdene. Glen Cain foretager her en interessant metodologisk diskussion af, hvad diskriminationer, og hvordan vi måler den. Herunder bliver den amerikanske opfattelse af årsager til lønforskelle, hvor kulturelle og fysi-

ologiske forskelle har en betydelig plads, konfronteret med den europæiske, som er mere tilbøjelig til at tillægge egentlig diskrimination hovedskylden for lønforskelle.

Deltidsarbejde for kvinder

I det sidste papir præsenterer Günther Schmid "The political economy of labour market discrimination". Her foretages først en definitorisk afklaring af typer af diskrimination. Dette efterfølges af en kort omtale af forskellige diskriminationsteorier, som kommer ganske langt omkring inden for de økonomiske diskriminationsteorier. I det tredje afsnit gøres rede for forskellige politikker med henblik på lige muligheder for kvinder. Specielt gøres der en del ud af at vise, hvordan forskelle i børnepasningsordninger påvirker arbejdsudbuddet. Selv om emnet har været taget op i andre papirer i bogen, bliver forskellene her sat ind i en sammenhæng. Også den skattemæssige behandling af gifte kvinder inddrages under politikafsnittet, uden at der dog trækkes på de få eksisterende studier af progressiv indkomstskats indvirkning på arbejdsudbuddet.

I samme åndedrag skal det nævnes, at der i dette papir tillige findes en kort omtale af deltidsarbejde for kvinder. I de øvrige papirer i bogen må man sige, at det er en udeladelsessynd, at dette aspekt ikke er inddraget i større omfang. Sammen med den offentlige sektors voldsomme vækst i 60'erne og 70'erne i de skandinaviske lande er fremvæksten af deltidsarbejde formentlig hovedansvarlig for den voldsomme stigning i erhvervsfrekvensen i disse lande sammenholdt med andre lande. Uden deltidsarbejde ville det ikke i stor stil være muligt at fastholde de gifte kvinder på arbejdsmarkedet, mens børnene er små. "Den politiske økonomi" burde derfor også inddrage årsager til væksten i den offentlige sektor.

Alt i alt må man sige, at bogen er særdeles læseværdig ikke bare som enkeltstående artikler, men også som et hele. Det er meget prisværdigt, at der i bogen gøres en række forsøg på at foretage sammenligninger mellem lande med forskelli-

ge institutionelle forhold. Som empiriker må man dog beklage, at der trods alt ikke er flere empirisk baserede papirer i bogen. At vi stadig har til gode at få opstillet en fælles diskriminationsmodel og få den estimeret for de 4 lande, kan man ikke klandre forfatterne, men de har bidraget til, at det bliver lidt lettere i fremtiden.

Universitetslektor
Niels Westergård-Nielsen
Institut for erhvervs- og
samfundsbeskrivelse
Handelshøjskolen i Århus